

Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunu Yazan Makale ve Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: 2010-2024

Review of Articles and Postgraduate Theses on Teachers' Proactive Behaviors: 2010-2024

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makale ve lisansüstü tezlerin, belirlenen bazı değişkenler aracılığıyla incelenmesidir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, Google Akademik veri tabanındaki 10 adet makale ile Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi veri tabanındaki 5 adet lisansüstü tez analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, Türkiye’de 2010 ile 2024 yılları arasında, öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda en fazla makale 2018 ve 2023 yıllarında; en fazla lisansüstü tez ise 2019 yılında yazılmıştır. Konu ile ilgili 1 tanesi kongre bildirisi olmak üzere 10 ayrı üniversitede makale ve lisansüstü tez çalışması yapılmıştır. En fazla makale, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi ile Fırat Üniversitesi’nde ortaya konurken; Bolu Abant İzzet Baysal, Çukurova, Ege, İnönü ve İstanbul Kültür Üniversitesi’nde ise birer adet lisansüstü tez hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında incelenen makalelerin ve 1 tanesi hariç lisansüstü tezlerin hepsinde nicel yöntem ve ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. Lisansüstü tezinin 1 tanesi nicel ve nitel yöntem birlikte kullanılarak hazırlanmış, bu tezde ise ilişkisel tarama ve olgubilim deseni bir arada kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, makalelerde ve lisansüstü tezlerde çalışma grubu en fazla öğretmenlerden oluşmuştur. Araştırma kapsamında incelenen makaleler ve 1 tanesi hariç lisansüstü tezlerin tamamında ölçek formu kullanılmıştır. Nicel ve nitel yöntemin birlikte kullanıldığı 1 lisansüstü tezinde ise ölçek formu ve görüşme formu bir arada kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre hazırlanan makale ve lisansüstü tezlerin veri analizlerinde çoğunlukla parametrik testler, betimsel istatistikler ve SPSS programından yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda ise, konu ile ilgili yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı, daha fazla özgün çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Proaktif Davranış, Öğretmenlerin Proaktif Davranışları, Makale, Lisansüstü Tez, Doküman İncelemesi.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine articles and postgraduate theses on teachers' proactive behaviors through specified variables. A qualitative research method was employed in this study. In the research, 10 articles from the Google Scholar database and 5 postgraduate theses from the Higher Education Council Thesis Center database were analyzed. According to the research findings, in Turkey between 2010 and 2024, the highest number of articles on teachers' proactive behaviors were in 2018 and 2023, while the highest number of postgraduate theses were written in 2019. Regarding the subject, research studies comprising articles and postgraduate theses were conducted at 10 different universities, one of which was presented as a conference paper. The highest number of articles were produced by Bolu Abant İzzet Baysal University and Fırat University, while one postgraduate thesis each was prepared at Bolu Abant İzzet Baysal, Çukurova, Ege, İnönü, and İstanbul Kültür Universities. All of the articles examined within the scope of the research, as well as all but one of the postgraduate theses, employed quantitative methodology and a correlational survey design. One of the postgraduate theses utilized both quantitative and qualitative methods concurrently, employing both correlational survey and phenomenological designs. According to the research findings, the study groups in both articles and postgraduate theses primarily consisted of teachers. All of the articles examined within the scope of the research, and with the exception of one postgraduate thesis, utilized a scale form. According to the research findings, the data analyses of the prepared articles and postgraduate theses predominantly utilized parametric tests, descriptive statistics, and the SPSS program. As a result of the research, it was observed that the studies conducted on the subject were inadequate, indicating a need for more original research.

Keywords: Proactive Behavior, Proactive Behavior of Teacher, Article, Postgraduate Thesis, Document Analysis.

GİRİŞ

Günümüz dünyasında bireylerin hayatlarını şekillendiren, sebep ve sonuçlarıyla bireyleri etkileyen en önemli şeylerden bir tanesi davranışlardır. Gerek çocuklar gerekse yetişkinler sergiledikleri davranışlardan sorumlu olmakla birlikte, bu davranışlar ile hayatlarına yön de vermektedirler. Çocuklar, eğitim hayatı veya ailesi ile geçirdiği günlük yaşamda; yetişkinler de çalışma hayatı veya ailesi ile geçirdiği yaşamlarında sergilediği tüm davranışlardan sorumludur. Sergilediği bu davranışlar ile bireyler, hayatlarını da şekillendirmektedir. Ancak bazen iyi olduğu zannedilen davranışlar kötü sonuçlar da doğurabilmektedir. Böyle bir durumda bireylerin, sergilediği bu kötü davranışlardan gerekli dersleri çıkartarak; bundan sonra sergileyeceği davranışlara biraz daha dikkat etmesi ve hayatını da buna göre şekillendireceğini ifade edebiliriz. Sağlıktan güvenliğe, adaletten eğitime hemen her alanda

Yusuf Zeybek¹
Seyithan Demirdağ²

How to Cite This Article

Zeybek, Y. & Demirdağ, S. (2024). “Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunu Yazan Makale ve Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: 2010-2024”, Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 10(3):441-453. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11391261>

Arrival: 06 April 2024
Published: 29 May 2024

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Zonguldak, Türkiye.

² Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Zonguldak, Türkiye.

kritik önem taşıyan davranışlar, hem o alandaki düzen ve işleyişi hem de davranışı sergileyen kişi ile diğer kişileri de etkilemektedir. Dolayısıyla alan fark etmeksizin, sergilenen davranışlar ne derece pozitif olursa; doğuracağı sonuçların da o kadar olumlu olacağını pekâlâ söyleyebiliriz. Bu bağlamda hemen hemen her örgütün, bünyesinde çalışan kişilerden olumlu davranışlar sergilemesini beklediğini; böyle bir durumun ise hem kişilerin kendilerine hem de örgütün performansına katkı sağlayacağını ifade edebiliriz. Buradan hareketle örgütlerin, bünyesinde çalışacak kişilerin seçimlerinde buna dikkat ettiğini söyleyebiliriz. Her alanda olduğu gibi eğitim alanında da davranışların kritik bir önem taşıdığından bahsetmemiz de yerinde olacaktır. Eğitim, bireylerin hayatını şekillendiren, ileride bireyin yapacağı işi ve süreceği hayatı belirleyen kritik bir süreçtir. Bu süreçte herkese birtakım sorumluluklar düşmektedir. Eğitim, okulda öğrenciye verilen öğretimi sorumluluklarla destekleyen ve hayat boyu devam eden bir süreçtir. Eğitim demek, yalnızca okulda öğrenciye akademik bilgi vermek değildir. Eğitim demek, öğrenciye akademik bilgi vermenin yanı sıra hayat anlamında da onu yetiştirmektir. Eğitim sayesinde bireyler, günlük yaşamda karşılaştığı problemlere yapıcı çözümler getirerek o problemin üstesinden gelebilir, yardımlaşmayı, paylaşmayı, saygı ve sevgi göstermeyi, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, haklı ile haksızı birbirinden ayırmayı öğrenebilirler. Tabii ki bu noktada da hem ebeveynlere hem de öğretmenlere sorumluluklar düşmektedir. Çocuk, evdeki eğitiminde ebeveynlerinin, okuldaki eğitiminde ise öğretmenlerinin sorumluluğundadır. Evde anne babası çocuğun eğitimi ile ne kadar ilgilenirse, gösterdikleri davranışlarla çocuğa ne kadar iyi örnek olurlarsa; üstlerine düşen sorumlulukları da bir o kadar yerine getirmiş olacaktır. Dolayısıyla anne baba davranışlarının çocuğun hayatında büyük önem taşıdığı pekâlâ söyleyebiliriz. Evde ebeveynlerinin sorumluluğunda olan çocuk, okulda ise öğretmenlerinin sorumluluğundadır. Öğretmenler, akademik bilgi aktararak öğrencileri donatmakta; sergilediği davranışlarla da onlara birer örnek olmaktadır. Dolayısıyla anne ve baba davranışları gibi öğretmen davranışlarının da çocuğun üzerinde etkili olduğunu ifade edebiliriz. Öğretmenler, sergilediği davranışlarla yalnızca öğrenciler üzerinde değil, aynı zamanda çalıştıkları okulun performansında da kritik bir etkiye sahiptirler. Gerek okul içerisinde düzenlenen etkinliklerde gerekse okulu ilgilendiren kararlarda aktif olan öğretmenler, bu sayede o okulun işleyişine de katkı sağlayacaktır. Bu ifadeden hareketle ise öğretmenlerin sergileyeceği davranışların, sadece öğrenciler açısından değil; okullar açısından da önemli olduğunu bir kez daha belirtmek gerekecektir. Dolayısıyla öğretmenlerin sergilediği davranışların örgütsel performans ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu da pekâlâ söyleyebiliriz. Her öğretmenin okul içerisinde birbiriyle aynı davranışları sergilemesi beklenemez. Elbette ki öğretmenlerin sergilemiş olduğu davranışlar da çeşitlilik göstermektedir. Öğretmenlerin sergilemiş olduğu bu davranışlardan birisi de proaktif davranışlardır. Dolayısıyla proaktif davranışın tanımından ve öğretmenlerin proaktif davranışlarının ilişkili olduğu kavramlardan bahsetmek de yerinde olacaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Proaktiflik ve Proaktif Davranış

Örgütlerin performansında kritik avantajlar sağlayan proaktif davranışlar, aynı zamanda çalışanlar açısından da yine büyük bir yere ve öneme sahiptir. Proaktif davranış ile ilgili geçmişten günümüze birçok araştırmacı tarafından çeşitli tanımlar da yapılmıştır. Ancak proaktif davranıştan önce proaktiflik ve proaktif kişilikten bahsetmek daha yerinde olacaktır. Proaktiflik, teknolojik gelişmelerle birlikte yeni ürünler üretip geliştirerek çevreyi değiştirebilme becerisidir (Miller & Friesen, 1978). Bu tanımdan hareketle proaktifliğin, teknolojik gelişmeleri ve yeni ürünleri baz alarak değişime odaklandığını pekâlâ söyleyebiliriz. Proaktif kişilik, bireyin karşılaşacağı problemler ortaya çıkmadan gereken bütün tedbirleri alan ve harekete geçen kişiliktir (Lumpkin & Dess, 1996). Bu tanımdan hareketle de proaktif kişiliğin, önsezilere dayandığını ve bu önseziler sayesinde gerekli önlemlerin alınıp harekete geçilmesini içerdiğini söyleyebiliriz. Proaktif kişiliğe sahip olan bireyler, kariyer doyumları yüksek seviyede olan, kariyerlerini pozitif şekilde algılayıp yorumlayan ve kendilerini her daim geliştiren bireylerdir (Kale, 2009; Özdemir, 2019). Bu ifadeden hareketle de proaktif kişiliğin, bireylere kariyerleri açısından büyük avantajlar sağladığını ve onlara sürekli kendilerini geliştirme olanağı verdiğini de söyleyebiliriz. Değişen dünyanın belirsizliği ve karmaşıklığının yanında teknoloji alanındaki değişim hızı ise proaktifliği önemli bir hale getirmektedir (Bateman & Crant, 1993; Grant & Ashford, 2008). Bu ifadeden yola çıkarak da proaktifliğin, dünyadaki karmaşıklıklar ve belirsizliklerde ve teknolojiye hızlı değişimlerde bireylere yardımcı olacağını; bu durumun da proaktifliğin önemini daha da artırdığını pekâlâ ifade edebiliriz. Araştırmacıların bu ifadelerinden hareketle proaktifliğin, bireyler açısından kritik bir yeri ve önemi olduğunu söylememiz gerekecektir. Ancak proaktiflik sadece bireyler açısından değil, örgütler açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Karslı'ya (2018) göre proaktif kişilik, kurum ve kuruluşlarda aranan ve istenen özelliktir. Dolayısıyla proaktifliğin, örgütler adına da büyük bir önem arz ettiğini, bu yüzden de örgütlerin çalışanlarını seçerken proaktifliği göz önünde bulunduracaklarını pekâlâ söyleyebiliriz. Elbette ki her kurum ve kuruluşta olduğu gibi, okullarda da proaktifliğin kritik bir yeri olduğundan bahsedebiliriz. Bu kapsamda ise okulların, kendi bünyesinde çalışacak öğretmenlerden proaktif kişilikte olmalarını beklediğini ifade edebiliriz. Proaktif kişiliğe sahip olan öğretmenlerin, örgütsel bağlılıkları ile kariyer doyumlarının yüksek olduğu ve kendilerini geliştirmeye daha açık olduğu ifade edilebilir (Alanoğlu & Karabatak, 2018; Kale, 2009; Özdemir, 2019). Bu ifadeden de

anlaşılacağı üzere proaktif kişiliğe sahip öğretmenlerin hem kendilerini sürekli geliştirme fırsatı bulacaklarını ve kariyerlerinde yüksek bir doyuma ulaşacaklarını hem de okula olan bağlılıklarının artacağını söyleyebiliriz. Dolayısıyla proaktiflik, her çalışanda olduğu gibi öğretmenlerde de olması beklenen özelliktir.

Proaktif kişiliğe sahip olan bireyler örgüt açısından önemli olduğu gibi proaktif davranış sergileyen bireyler de örgüt açısından önemlidir. Tıpkı proaktiflik gibi proaktif davranış ile ilgili de çeşitli tanımlar yapılmıştır. Kanten'e (2012) göre proaktif davranış, örgütteki çalışanların, hâlihazırdaki çalışma koşullarını geliştirmeyi veya değiştirmeyi hedeflemeleri ve yenileşmeye odaklanmalarınıdır. Buradan da hareketle proaktif davranışın, mevcut şartlar iyi değilse o şartları değiştirmeyi, iyi ancak yetersizse de o şartları geliştirmeyi amaçladığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla proaktif davranışın odak noktasının "yenileşme" olduğunu ve bu yenileşmenin de örgütün performansına pozitif etkiler sağlayacağını ifade edebiliriz. Searle'a (2011) göre proaktif davranışlar gelişim ve değişim bazlı oldukları gibi aynı zamanda hem bireysel hem de örgütsel davranışlardır. Bu ifade ışığında proaktif davranışların, örgüt içerisinde tek kişi tarafından sergilenebileceği gibi, herkes tarafından da sergilenebileceğinden pekâlâ bahsedebiliriz. Kanten (2012) proaktif davranış sergileyen çalışanların, örgütün kendilerinden beklediği görev ve sorumluluklardan daha da fazlasını gönüllü olarak gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla proaktif davranışlar sergilemenin gönüllük esasına dayandığını söyleyebiliriz. Ayrıca Kanten'e (2012) göre meslektaşlarının etkisiz veya yetersiz kaldığı durumda onlar yardım istemeden onlara yardımcı olma, fikirleri açık bir şekilde dile getirme, örgüt içerisinde olumlu veya olumsuz bütün etkinlikler üzerine konuşma ve onlarla ilgili çözümler geliştirme ve değişikliklerde rehberlik etme de proaktif davranış olarak nitelendirilmektedir. Buradan hareketle proaktif davranışın tek çeşit bir davranıştan ibaret olmadığını, birçok davranışı da kapsadığını ifade edebiliriz. Bunun yanında proaktif davranışların, günümüz örgütlerinde bazı sebeplerden ötürü daha da önemli hale geldiğinden bahsetmek de gerekecektir. Bilhassa örgüt içerisinde değişime ihtiyaç duyulan şartların oluşması, dış çevredeki bilinmezliklerin günden güne artması ve örgütler ile çalışanların birbirlerine olan karşılıklı bağlanmalarının artması, proaktif davranışı daha da önemli bir hâle getirmiştir (Searle, 2011:1). İfadede de görüldüğü üzere proaktif davranışların, örgütlerde kritik öneme sahip olduğunu ve örgütlerin de çalışanlardan örgüt içerisinde proaktif davranışlar sergilemelerini beklediğini ifade edebiliriz. Örgütlerin ayakta kalabilmesi, örgütsel hedefleri yerine getirebilmesi ve rekabeti sağlayabilmesi için, bireylerin proaktif davranışlar sergilemesi gerekir (Bolino vd., 2010:325; Fritz & Sonnentag, 2009:95). Bu ifadeden de hareketle örgütlerin, çalışanlardan proaktif davranışlar sergilemelerini beklediğini ve proaktif davranışlar sergileyen çalışanlara ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz. Parker ve arkadaşları (2010) da önceden belirlenmiş vazifeleri tamamlamanın artık çalışanlar adına yetersiz olduğunu, dolayısıyla proaktif davranışlar sergilemenin birçok görevde fazlasıyla aranan ve istenen bir çalışan özelliği haline geldiğini belirtmişlerdir. Bu ifadeden yola çıkarsa proaktif davranışın, çalışanlarda fazlasıyla istenen ve aranan bir özellik olduğunu ve örgütlerinse proaktif davranışlar sergileyen çalışanlara ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz. Birçok alanda ve örgütte bir gereklilik haline gelen proaktif davranışlar, eğitim öğretim alanında ayrıca bir önem taşımaktadır. Rowan (2002) bunu; öğretimin, rutin dışı, belirsiz ve karmaşık olması ile açıklarken; öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemelerinin, okullar için zorunluluk hâline gelebileceğini belirtir. Bu durumda öğretmenlerin proaktif davranışlarından bahsetmek de yerinde olacaktır.

Öğretmenlerin Proaktif Davranışları

Çalışma hayatındaki koşulların belirsizlik ve karmaşıklığı ve örgütlerin taleplerindeki sık değişimleri sebebi ile proaktif davranışlar, günden güne daha da artan önem kazanmıştır (Belschak & Den Hartog, 2010). Bu da okullara, gelişen ve değişen şartlara adapte olmayı gerektiren etkinlikleri kapsayan ve rekabetçi bir ortamda artan taleplerle birlikte beklentileri yerine getirebilme görevini/amacını yüklemiştir (De Dreu, 2006; OECD, 2006; Somech & Wenderow, 2006). Bu görev/amaç; okulun en temel çalışanları olan öğretmenlerin, proaktif davranışlar sergileme ihtimali veya seviyesi yüksek bireyler olması gereksinimini doğurmuştur (DiPaola & Hoy, 2005). Bu ifadeler ışığında, örgütlerdeki belirsizlik, karmaşıklık ve sürekli gelişen ve değişen şartların, örgütlere kendilerinden olan beklentileri karşılama görevini verdiğini; bunu da ancak çalışanlar aracılığıyla başarabileceğini söyleyebiliriz. Okullarda bu görevi yerine getirecek kişiler ise öğretmenlerdir. Öğretmenler proaktif davranışlar sergilerse, okullar da sürekli gelişen ve değişen şartlara daha kısa sürede adapte olacak ve rekabet ortamında artan talepler ile birlikte örgüt olarak kendinden olan beklentileri de karşılayabilecektir. Dolayısıyla öğretmenlerin proaktif davranışlar göstermesinin okullar açısından büyük bir önemi olduğundan pekâlâ bahsedebiliriz. Cerit ve Akgün'e (2015) göre de öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesi, etkili bir eğitim öğretim süreci ve okulun performansı için son derece önemlidir. Hâlihazırdaki çalışma şartlarında öğretmenlerden beklenenler, mesleki anlamda öz yeterliğe sahip olabilmek, örgütsel süreçlerde örgütsel rolleri haricinde; yenilik ve değişimlere öncü olabilmek, inisiyatif alabilmek ve proaktif davranışlar sergileyebilmedir (Kalkan, 2019:3). Bu ifadeden yola çıkarak, mevcut çalışma şartlarında öğretmenlerden beklenenlerin kısaca proaktif davranışlar sergilemeleri olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla öğretmenlerin proaktif davranışlarda bulunmalarının, okullar açısından kritik önem taşıdığı bir kez daha ifade etmek yerinde olacaktır. Elbette ki öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesini sadece okulların performansı ile

ilişkilendirmemek gerekir. Öğretmenlerin proaktif davranışları, ayrıca birçok çeşitli kavramla da anlamlı ve güçlü bir ilişki içerisindedir.

Öğretmenlerin proaktif davranışları; yenilikçi iş davranışları, psikolojik güçlendirme yaklaşımı, öğrencilerin girişimcilik yetkinliklerinin yanı sıra akademik başarı ve tutumları, örgütsel bağlılık ve iş doyumunu, kolektif sorumluluk, problem çözme becerileri, okul iklimi, mesleki yönelim ve kariyer geliştirme arzuları, psikolojik sermaye algıları, okul kültürü ve politik beceriler, örgütsel özdeşleşme, beş faktör kişilik özelliği, öz yeterlik ve değişime açıklık algıları ve okulun örgüt yapısı ile anlamlı ve güçlü bir ilişki içerisindedir. Dolayısıyla bu kavramlara ve öğretmenlerin proaktif davranışlarla nasıl bir ilişki içinde olduğuna değinmek de gerekecektir. Janssen'e (2000) göre yenilikçi davranış; örgüte avantaj sağlamak amacıyla yeni düşünceler üretme, üretilen bu düşünceleri tanıtmaya ve tanıtılan bu düşünceleri uygulama şeklinde bilinçli olarak gerçekleşen davranıştır. Yenilikçi davranış, örgütün varlığını sürdürebilmesini özendirmede önemli olmak ile birlikte bazı iyileştirme süreçlerinin gerçekleştirilmesini sağlayarak sürekli rekabet etme avantajı sağlamaktadır (Carmeli vd., 2006). Bu ifadeden hareketle öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, yenilikçi iş davranışları ile güçlü ve anlamlı bir ilişki içinde olduğunu söyleyebiliriz. Conger ve Kanungo'ya (1988) göre psikolojik güçlendirme yaklaşımı; çalışanların, yaptığı işe ilişkin sorumluluk duygularını arttırmakta ve yaptığı işi benimsemelerini sağlamaktadır. Güçlendirilen çalışanlar yaptıkları işte esnek bir şekilde hareket etmekte, inisiyatif almakta ve aldıkları kararların sonucunda ortaya çıkan mesuliyetleri üstlenmektedir (Aryee & Chen, 2006). Bu ifadeden yola çıkarak öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, psikolojik güçlendirme yaklaşımı ile de güçlü ve anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Moberg ve arkadaşlarına (2012) göre ise girişimcilik, düşüncelere ve olanaklara göre davranıp bunları başkaları için değere çevirmedi. Yarattığı değer ise kültürel, finansal veya sosyal olabilir. Bu ifadeden yola çıkarak ise öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, öğrencilerin girişimcilik yetkinlikleri ile anlamlı ve güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu pekâlâ söyleyebiliriz. Buchanan'a (1974) göre örgütsel bağlılık; çalışanların, örgütünü benimsemeleri ve örgüte karşı sadık kalmaları olarak tanımlanmaktadır. Filiz'e (2014) göre iş doyumunu ise, bireyin işinden ve işine yönelik her şeyden aldığı haz ve mutluluktur. Bu iki tanımdan hareketle de öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, örgütsel bağlılık ve iş doyumunu ile de anlamlı ve güçlü bir ilişki içinde olduğunu pekâlâ söyleyebiliriz. Öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, kolektif sorumluluk ile de pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu söylemek gerekecektir. Eğitim alanında kolektif sorumluluk; öğretmenlerin, bütün öğrencilerin başarısı için öğretimin, değerli olduğunu özümsemeleri, okulun mesuliyetlerini benimsemeleri ve meslektaşlarının sorumluluklarını üstlenmeye yönelik algılarıdır (LoGerfo & Goddard, 2008: 74-94; Patterson, 2012: 68; Wu, 2012: 123-124). Bu bağlamda kolektif sorumluluğun, öğretmenlerin proaktif davranışları ile anlamlı ve güçlü bir ilişki içinde olduğundan bahsedebiliriz. Kantek ve Yeşilbaş'a (2019) göre problem çözme, kişinin bilgiyi almasını, aldığı bilgiyi işlemesini ve işlediği bu bilgiyi uygulamasını içermektedir. Dolayısıyla bilgiyi alıp işleyen ve işlediği bilgiyi uygulamaya koyan bireylerin, problem çözme becerisinin de yüksek olacağını pekâlâ ifade edebiliriz. Bu bağlamda öğretmenlerin proaktif sergilemesinin, problem çözme becerileri ile anlamlı ve güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu ifade edebiliriz. Hoy ve Miskel'e (2010) göre okul iklimi ise, bir okulu diğer okullardan ayıran ve bünyesinde çalışan kişilerin davranış ve yaklaşımları üzerinde etkili olan özellikler toplamıdır. Bu tanımdan yola çıkarak da öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, okul iklimi ile anlamlı ve sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Hussain ve arkadaşlarına (2011) göre mesleğe ilişkin tutum, bireyin mesleğine ilişkin duyguları, düşünceleri, davranışları, tutumları ve bağlılığıdır. Can'a (1994) göre ise kariyer geliştirme, kariyer seçimi yapmak ve seçilen bu kariyere adapte olmaktır. Bu tanımdan hareketle de kariyer geliştirme arzusunun, seçilen kariyerin geliştirilmesinin amaçlanması ve arzulanması şeklinde ifade edebiliriz. Dolayısıyla öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, mesleki yönelim ve kariyer geliştirme arzusu ile anlamlı ve pozitif bir ilişki içerisinde olduğundan bahsedebiliriz. Tösten (2015)'e göre sermaye, maddi ve manevi sahip olunan tüm varlıklardır. Psikolojik sermaye ise çalışanların üretkenliklerini artıracak her türlü sermayedir (Oruç, 2015; Tösten, 2015: 10). Bu tanımdan hareketle psikolojik sermaye algısının, çalışanların yaptıkları işte ne kadar üretken olmak istedikleri üzerine odaklanan bir algı olduğunu söyleyebiliriz. Tüm bu tanımlar ışığında ise öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, psikolojik sermaye algısı ile de güçlü ve anlamlı bir ilişki içerisinde olduğundan bahsedebiliriz. Okul kültürü, okulun kimliğini oluşturan değerler, simgeler, kalıplar, itikatlar, kutlamalar ve öykülerin birleşiminden oluşan bir kültürdür (Çelikten, 2006; Ayık & Ada, 2009; Aslan vd., 2009). Aslan ve Pektaş'a (2017) göre politik beceri, bireysel hedeflere ulaşabilmek amacıyla başkalarının eylemlerini etkileme sürecidir. Bu bağlamda da öğretmenlerin proaktif davranışlarının, okul kültürü ve politik beceriler ile güçlü ve pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu da söyleyebiliriz. Örgütsel özdeşleşme ise, birey ve örgüt arasındaki ilişki, örgüt ile bireyin bireysel özdeşleşmesinin seviyesi, örgütün birey ile birleşme algısı (aitlik), örgütteki çalışanların örgütsel kararları onaylaması ve örgütsel işlevlere göre hareket etmesi, çalışanların örgütsel davranış biçimlerini özümsemesi, çalışanların örgütün değerlerindeki ve hedeflerindeki benzerlik noktalarını algılamaları ve örgütsel hedef ve etkinlikleri biçimlendirme olanağıdır (Brown, 1969; Lee, 1971; Ashfort & Mael, 1989; Tompkins & Cheney, 1985; Shamir, 1990; Tompkins & Cheney, 1987 akt. Balcı vd., 2012). Bu tanımdan hareketle, öğretmenlerin proaktif

davranışlar sergilemesi ile örgütsel özdeşleşme arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğundan bahsedebiliriz. Bununla birlikte öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, kişiliğin beş boyutunu içeren beş faktör kişilik özellikleri ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu da pekâlâ ifade edebiliriz. Bozbaş'a (2015) göre öz yeterlik ise, kişinin kendi kapasitesinin, bilgi ve becerilerinin bilincinde olması, karşılaşabileceği zorluklarla başa çıkabilmede ne kadar başarılı olabileceğine yönelik kendine olan inancıdır. Holt ve arkadaşlarına (2007) göre değişime açık olma, kişilerin gerek duygusal gerek bilişsel anlamda değişimi kabul etmeleri; Armenakis ve Harris'e (2002) göre değişime açık olma ise, bireylerin değişim adına hazırlıklı olmaları ve değişime destek vermeleridir. Bu bağlamda öz yeterlik ve değişime açıklık algıları ile öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, güçlü ve anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu da söyleyebiliriz. Örgüt yapısı ise, örgüt içerisindeki görevlerin nasıl bölüneceğinin belirlenmesi, karar süreçlerindeki yetkinin nasıl kullanılacağına belirlenmesi, çalışanlar arası ilişkilerin nasıl sağlanacağına belirlenmesi ve görev akışının düzenlenmesidir (Covin & Slevin, 1991). Bu tanımdan hareketle okulun örgüt yapısının, öğretmenlerin proaktif davranışları ile anlamlı ve pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu da ifade edebiliriz. Tüm bu anlatılanlardan hareketle öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin, birçok kavramla sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu bir kez daha belirtmemiz yerinde olacaktır. Gerek okul açısından gerek de öğretmenlerin kendisi açısından büyük bir önem arz eden proaktif davranışlar, birçok kavramla da yakından ilişkilidir. Dolayısıyla öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesi, günümüz eğitim dünyasında daha da önemli bir hal almıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde, çalışmada kullanılan yöntem, çalışmanın evreni ve veri kaynağına, çalışmada kullanılan veri toplama aracına ve çalışmadaki verilerin analizine değinilmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda hazırlanan makale ve lisansüstü tezlerin incelenmesi amacı ile yapılan bu çalışmada, "nitel araştırma yöntemi" kullanılmıştır. Nitel araştırma, doğal olguları belirleme amacıyla yapılan "doğal araştırma" adıyla da anılmakta olup, ayrıca araştırmanın kendine özgü görüşlerini de içermesinden dolayı "yorumlayıcı araştırma", bir toplumsal sahada detaylı incelemeden dolayı ise de "alan araştırması" gibi değişik adlar ile anılmaktadır. Nitel araştırmada; gözlem, görüşme ve doküman analizi yöntemleri yer almaktadır (Baltacı, 2019:369). Bu çalışma, nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, araştırmada elde edilen bilgilerin ilk membadan farklı belgelerin elde edilmesi, bir araya getirilmesi ve incelenerek analizini içeren bir araştırma yöntemidir. Ayrıca bu yöntem diğer araştırma yöntemlerine destek olarak kullanılabilir gibi, tek bir yöntem şeklinde de kullanılmaktadır (Sak vd., 2021:230).

Çalışmanın Evren ve Veri Kaynağı

Bu çalışmanın evreni, Google Akademik veri tabanındaki "öğretmenlerin proaktif davranışları" konusunda yürütülmüş makaleler ile Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veri tabanındaki "öğretmenlerin proaktif davranışları" konusunda hazırlanmış olan lisansüstü tezlerden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında incelenmek üzere, "öğretmenlerin proaktif davranışları" anahtar kelimesi ile on araştırma makalesi; "proaktif davranış" anahtar kelimesi ile de beş lisansüstü teze ulaşılmıştır. Erişim izni bulunan, öğretmenlerin proaktif davranışları konusuna uygun kriterler ışığında on araştırma makalesi ve beş lisansüstü tez incelenmek üzere belirlenmiştir.

Çalışmadaki Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak "doküman analizi" kullanılmıştır. Çalışma, Google Akademik arama bölümüne "öğretmenlerin proaktif davranışları" anahtar kelimesi yazılarak aratılan ve konu ile ilgili çıkan on araştırma makalesi ile Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi arama bölümüne "proaktif davranış" anahtar kelimesi yazılarak aratılan ve konu ile ilgili çıkan beş lisansüstü tezin incelenmesinden oluşmaktadır.

Çalışmadaki Verilerin Analizi

Bu çalışmada, öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makale ve lisansüstü tezlere yönelik bulgular analiz edilerek değerlendirilmiştir. Çalışmadaki verilerin sayısal olarak ifade edilmesi için de "frekans (f)" ve "yüzde (%)" hesaplamaları kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, çalışma kapsamında analiz edilen makale ve lisansüstü tezlerin belirlenen değişkenlere göre gösterdiği dağılımların bulgularına yer verilmiştir.

Makale ve Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılım Bulguları

Tablo 1: Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunda Yapılan Makale ve Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Makale (f)	%	Yüksek Lisans (f)	%
2023	3	30	1	20
2022	1	10	1	20
2021	1	10	1	20
2019	1	10	2	40
2018	3	30	0	0
2015	1	10	0	0
Toplam	10	100	5	100

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makalelerde, en çok makalenin 2018 3 adet (%30) ile 2023 yıllarında 3 adet (%30) ele alındığı görülmektedir. 2015, 2019, 2021 ve 2022 yıllarında öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda sadece 1 adet (%10) makale ortaya konmuştur. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki yüksek lisans tezlerinde ise, en çok tez çalışmasının 2019 yılında 2 adet (%40) yapıldığı görülmektedir. 2019 yılını da 2021, 2022 ve 2023 yılları 1 adet tez çalışması (%20) takip etmektedir. 2015 ve 2018 yıllarında ise öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda yüksek lisans tez çalışması 0 adet (%0) ele alınmamıştır.

Makale ve Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılım Bulguları

Tablo 2: Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunda Yapılan Makale ve Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversiteler	Makale (f)	%	Yüksek Lisans (f)	%
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2	20	1	20
Çukurova Üniversitesi	0	0	1	20
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1	10	0	0
Ege Üniversitesi	0	0	1	20
Akdeniz Üniversitesi	1	10	0	0
İstanbul Kültür Üniversitesi	0	0	1	20
Fırat Üniversitesi	2	20	0	0
İnönü Üniversitesi	1	10	1	20
Mersin Üniversitesi	1	10	0	0
Sivas 13. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi	1	10	0	0
Kastamonu Üniversitesi	1	10	0	0
Toplam	10	100	5	100

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makalelerde, en çok makale Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi 2 adet (%20) ile Fırat Üniversitesi'nde 2 adet (%20) ortaya konmuştur. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Mersin Üniversitesi ve Kastamonu Üniversitesi ve Sivas 13. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi de 1 adet (%10) makale hazırlamıştır. Çukurova Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi'nde ise öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda hiçbir makale çalışması 0 adet (%0) ortaya konmamıştır. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki yüksek lisans tezlerinde ise, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi 1 adet (%20), Çukurova Üniversitesi 1 adet (%20), Ege Üniversitesi 1 adet (%20), İstanbul Kültür Üniversitesi 1 adet (%20) ve İnönü Üniversitesi 1 adet (%20) yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Mersin Üniversitesi ve Kastamonu Üniversitesi'nin yanı sıra Sivas 13. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi'nde ise öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda yüksek lisans tez çalışması 0 adet (%0) yapılmamıştır.

Makale ve Lisansüstü Tezlerin Konularına Göre Dağılım Bulguları

Tablo 3: Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunda Yapılan Makale ve Lisansüstü Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Konular	Makale (f)	%	Yüksek Lisans (f)	%
Öğretmenlerin Proaktif Davranışları ile Yenilikçi İş Davranışları Arasındaki İlişki	1	10	0	0
Psikolojik Güçlendirme Yaklaşımı ile Öğretmenlerin Proaktif Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	1	10	0	0
Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Derslerde Sergilediği Proaktif Davranışların, Öğrencilerin Girişimcilik Yetkinlikleri, Akademik Başarıları ve Tutumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi	0	0	1	20
Öğretmenlerin Proaktif Kişilik Özelliklerinin Örgütsel Bağlılık ve İş Doyumu ile İlişkisi	1	10	0	0
Öğretmenlerin Kolektif Sorumluluğunun Oluşmasında Okul Yöneticilerinin Proaktif Davranışlarının Rolünün İncelenmesi	0	0	1	20
Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Proaktiflik ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	1	10	0	0
Rehber Öğretmenlerin Algıladıkları Okul İkliminin Proaktif Davranışlarına Etkisi	0	0	1	20
Sınıf Öğretmenlerinin Proaktif Kişilik Özellikleri ile Mesleki Yönelim ve Kariyer Geliştirme Arzuları Arasındaki İlişki	1	10	0	0
İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Psikolojik Sermaye Algıları ile Proaktif Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişki	0	0	1	20
Resmi ve Özel Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Proaktif Davranış Sergileme Düzeyleri ile Özyeterlilik Algıları Arasındaki İlişkinin Analizi	0	0	1	20
Okul Kültürü ile Politik Beceri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Proaktif Kişiliğin Aracılık Rolü	1	10	0	0
Öğretmenlerin Örgütsel Özdeşleşme ile Proaktif Davranış Sergileme Düzeyleri Arasındaki İlişki	1	10	0	0
Öğretmenlerin Proaktif Davranış Düzeyleri ile Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	1	10	0	0
Öğretmenlerin Öz Yeterlilik, Proaktif Kişilik ve Değişime Açıklık Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	1	10	0	0
Okulun Örgüt Yapısı ile Sınıf Öğretmenlerinin Proaktif Davranışları Arasındaki İlişki	1	10	0	0
Toplam	10	100	5	100

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda 10 adet makale ve 5 adet yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin proaktif davranışlarının sırasıyla yenilikçi iş davranışları, psikolojik güçlendirme yaklaşımı, öğrencilerin girişimcilik yetkinlikleri ile akademik başarı ve tutumları, örgütsel bağlılık ve iş doyumunu, kolektif sorumluluk, problem çözme becerileri, okul iklimi, mesleki yönelim ve kariyer geliştirme arzusu, psikolojik sermaye algısı, öz yeterlilik algısı, okul kültürü ve politik beceriler, örgütsel özdeşleşme, beş faktör kişilik özellikleri, değişime açıklık algısı ve okulun örgüt yapısı ile ilişkili olduğu da tablodan hareketle ifade edilebilir.

Makale ve Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılım Bulguları

Tablo 4: Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunda Yapılan Makale ve Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Yöntemler	Makale (f)	%	Yüksek Lisans (f)	%
Nitel	10	100	4	80
Nitel	0	0	0	0
Nitel+Nitel	0	0	1	20
Toplam	10	100	5	100

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makalelerin tamamında, nicel araştırma yöntemi 10 adet (%100) kullanıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda nitel araştırma yönteminin yanı sıra hem nicel hem de nitel araştırma yöntemi kullanılarak hiçbir makale 0 adet (%0) hazırlanmamıştır. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki yüksek lisans tezlerinin de, 4 tanesi (%80) nicel araştırma yöntemi kullanılarak; 1 tanesi ise (%20) hem nicel hem nitel araştırma yöntemi birlikte kullanılarak ortaya konmuştur. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda sadece nitel araştırma yöntemi kullanılarak ortaya konan hiçbir yüksek lisans tez çalışması ise 0 adet (%0) tespit edilmemiştir.

Makale ve Lisansüstü Tezlerin Araştırma Modeline/Desenine Göre Dağılım Bulguları

Tablo 5: Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunda Yapılan Makale ve Lisansüstü Tezlerin Araştırma Modeline/Desenine Göre Dağılımı

Modeller/Desenler	Makale (f)	%	Yüksek Lisans (f)	%
Nicel				
İlişkisel Tarama	10	100	3	60
Betimsel	0	0	0	0
Nedensel Karşılaştırma	0	0	0	0
İkincil Veri Analizi	0	0	0	0
Diğer	0	0	1	20
Nitel				
Kültür Analizi	0	0	0	0
Olgubilim	0	0	0	0
Kuram Oluşturma	0	0	0	0
Durum Çalışması	0	0	0	0
Eylem Araştırması	0	0	0	0
Nicel+Nitel				
İlişkisel Tarama+Olgubilim	0	0	1	20
Toplam	10	100	5	100

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda ele alınan makalelerin hepsinde de, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinin 10 adet (%100) kullanıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda ilişkisel tarama modelinin dışında ise diğer model/desenler kullanılarak hazırlanan hiçbir makale çalışması ise 0 adet (%0) bulunmamıştır. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki yüksek lisans tezlerinin de, yine 3 tanesi (%60) nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılarak; 1 tanesi de (%20) nicel araştırma yöntemlerinden yarı deneysel desen kullanılarak ele alınmıştır. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki yüksek lisans tezinin 1 tanesi ise (%20) hem nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli hem de nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni birlikte kullanılarak ortaya konmuştur. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda ilişkisel tarama modeli ile yarı deneysel desen haricinde diğer model/desenler kullanılarak hazırlanan hiçbir yüksek lisans tezi de 0 adet (%0) bulunmamıştır.

Makale ve Lisansüstü Tezlerin Örneklem/Çalışma Grubuna Göre Dağılım Bulguları

Tablo 6: Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunda Yapılan Makale ve Lisansüstü Tezlerin Örneklem veya Çalışma Grubuna Göre Dağılımı

Örneklem/Çalışma Grubu	Makale (f)	%	Yüksek Lisans (f)	%
Öğrenci	119	4	98	6
Öğretmen	2939	96	1660	94
Toplam	3058	100	1758	100

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda ele alınan makalelerde en fazla öğretmen grubuyla (2939) çalışıldığı (%96); öğrenci grubuyla ise daha az (119) çalışıldığı (%4) görülmektedir. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki yüksek lisans tezlerinde de, en fazla öğretmen grubuyla (1660) çalışıldığı (%94); öğrenci grubuyla ise daha az (98) çalışıldığı (%6) göze çarpmaktadır. Dolayısıyla öğretmenlerin proaktif davranışları konulu makale ve yüksek lisans tezlerinde en fazla öğretmen grubu ile çalışıldığı tablodan hareketle ifade edilebilir. Bu durumu da çalışmada ele alınan konunun öğretmenler üzerine olması ile pekâlâ ifade açıklayabiliriz.

Makale ve Lisansüstü Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılım Bulguları

Tablo 7: Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunda Yapılan Makale ve Lisansüstü Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Veri Toplama Araçları	Makale (f)	%	Yüksek Lisans (f)	%
Anket	0	0	0	0
Ölçek Formu	10	100	4	80
Görüşme Formu	0	0	0	0
Ölçek Formu+Görüşme Formu	0	0	1	20
Toplam	10	100	5	100

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda ele alınan makalelerin hepsinde de, veri toplama araçlarından ölçek formununun 10 adet (%100) kullanıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda anket ve görüşme formu kullanılarak hazırlanan hiçbir makale çalışması 0 adet (%0) bulunmamıştır. Öğretmenlerin proaktif davranışları konulu yüksek lisans tezlerinin de, 4 tanesi (%80) veri toplama araçlarından ölçek formu kullanılarak; 1 tanesi ise (%20) hem ölçek formu hem de görüşme formu kullanılarak hazırlanmıştır.

Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda anket ve yalnızca görüşme formu kullanılarak hazırlanan hiçbir yüksek lisans tezi de 0 adet (%0) bulunmamıştır.

Makale ve Lisansüstü Tezlerin Veri Analizi Yöntemlerine Göre Dağılım Bulguları

Tablo 8: Öğretmenlerin Proaktif Davranışları Konusunda Yapılan Makale ve Lisansüstü Tezlerin Veri Analizi Yöntemlerine Göre Dağılımı

Veri Analizi Yöntemleri	Makale (f)	%	Yüksek Lisans (f)	%
Parametrik Testler	9	33	5	31
Non Parametrik Testler	3	11	2	13
Betimsel Analizler/İstatistikler	8	30	4	25
SPSS Programı	5	19	5	31
AMOS Programı	2	7	0	0
Toplam	27	100	16	100

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda ele alınan makalelerde, veri analizi yöntemlerinden en çok parametrik testler 9 adet (%33) ile betimsel analizlerin 8 adet (%30) kullanıldığı görülmektedir. Bunları 5 adet (%19) ile SPSS Programı takip etmektedir. Non parametrik testler 3 adet (%11) ile AMOS Programının ise 2 adet (%7) öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makalelerde en az kullanılan veri analizi yöntemleri olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda ele alınan yüksek lisans tezlerinde ise, veri analizi yöntemlerinden en çok parametrik testler 5 adet (%31) ile SPSS Programının 5 adet (%31) kullanıldığı görülmektedir. Bunları 4 adet (%25) ile betimsel analizler ile non parametrik testler 2 adet (%13) takip etmektedir. Ancak, bu konu ile ilgili yüksek lisans tezlerinde AMOS Programı kullanılarak ortaya konmuş hiçbir yüksek lisans tezine rastlanılmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada araştırma soruları kapsamında; 2010-2024 yılları arasında öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda yapılan makale ve lisansüstü tezler incelenmiştir. Araştırmada öğretmenlerin proaktif davranışları kapsamında, makalelerin yıllara göre dağılımına bakıldığında 2010-2014 yılları arasında konu ile ilgili hiçbir makale çalışması yapılmazken, 2015 yılında ise 1 makale çalışması yapılmıştır. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makalelerin çoğu ise 2018-2023 yılları arasında ortaya konmuştur. Konu ile ilgili en fazla makale 2018 ve 2023 yıllarında yapılırken diğer yıllarda ise sadece 1 makale ortaya konmuştur. Öğretmenlerin proaktif davranışları kapsamında, yüksek lisans tezlerinin yıllara göre dağılımına bakıldığında ise, 2010-2018 yılları arasında konu ile ilgili hiçbir yüksek lisans tezi ortaya konmazken konu ile ilgili yüksek lisans tezleri 2019-2023 yılları arasında ise ele alınmıştır. Öğretmenlerin proaktif davranışları konulu en fazla yüksek lisans tezi 2019 yılında ortaya konurken diğer yıllarda 1 yüksek lisans tezi ele alınmıştır. Önceki yıllarda bu konuyla ilgili makale ve yüksek lisans tez çalışmaları yapılmasa da 2019 yılından günümüze dek öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda açık ara farkla bir artış yaşanmasa bile yine de makale ve yüksek lisans tezlerinde bir artış olduğunu görmekteyiz. Konu ile ilgili makale ve yüksek lisans tez çalışmalarının son yıllardaki artışından, bu konuya olan ilginin arttığı ve öğretmenlerin proaktif davranışlarda bulunmasının hem okulları hem de birtakım diğer kavramları etkilediği düşünülmektedir. Örgütsel açıdan proaktif davranış, örgütsel performansı, verimliliği ve iş tatminini arttırmakta; dolayısıyla örgüt içerisinde liderlik, girişimcilik ve yenilikçilik düzeylerinin gelişimine fayda sağlamaktadır. (Kalkan, 2019:23). Öğretmenlerin proaktif davranışları konusu farklı üniversitelerde farklı yıllarda farklı başlıklarla araştırma konusu yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda konu ile ilgili yapılan makalelerin hepsinde nicel yöntem kullanılırken, nitel yöntemin kullanıldığı hiçbir makaleye ulaşılamamıştır. Yüksek lisans tezlerinde bir tanesi hariç hepsinde nicel yöntem kullanılmış, 1 tanesi ise nicel ve nitel yöntem birlikte kullanılarak ortaya konmuştur. Nicel araştırma yönteminde, sebep sonuç ilişkisini içeren bilgiyi meydana getirmek önemlidir. Genellenebilir ve nesnel bilgiye ulaşmak istenmektedir (Türnüklü, 2001:8). Araştırmadaki makalelerin hepsinde nicel yöntemlerden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Yüksek lisans tezlerinin çoğunda da nicel yöntemlerden ilişkisel tarama modeli kullanılırken, nicel ve nitel yöntemin birlikte kullanılarak ele alındığı yüksek lisans tezinde ise ilişkisel tarama modeli ve olgubilim deseni bir arada kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modeli, iki farklı bilgi arasındaki ilişkiyi açıklamakta ve bu ilişkinin özellikleri ve etkisini belirtmektedir. İlişkisel tarama modelinde iki değişken arasındaki ilişki ve bağın derecesini ve varlığını göstermek amaçlanmaktadır. (Bekman, 2022:250). Bu konu ile ilgili yapılan makale ve yüksek lisans tez çalışmalarında, çalışma grubu genelde öğretmenlerden meydana gelmekte, çok az kişi ise öğrenciler grubunda yer almaktadır. Yapılan araştırmalarda konu ile ilgili yapılan makalelerin hepsinde veri toplama araçlarından ölçek formu kullanılırken, anket ve görüşme formunun kullanıldığı hiçbir makaleye rastlanılmamıştır. Yine yüksek lisans tezlerinde de biri hariç hepsinde ölçek formu kullanılmış, 1 tanesi ise ölçek formu ve görüşme formu birlikte kullanılarak ortaya konmuştur. Ölçekler, bilimsel araştırmalarda araştırılmak istenen konu ya da objenin belirli özelliklerinin sayısal verilerle ifade edilmesidir (Bayat, 2014:6).

Görüşme tekniği, nitel veri araçlarından biri olmak ile birlikte sohbetli bir bilgi toplama aracıdır. Konuşmacının bir konu ya da durum hakkındaki duygu ve düşüncelerini ifade etme tekniğidir. Görüşme tekniğinde bir plana göre hareket edilmesi, nesnel verilerin elde edilmeye çalışılması, konuşulan bireyin bilgili olması görüşmenin en önemli özelliklerindedir. İletişime dayalı bir teknik olan görüşme, bir konuda detaylı bilgilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu tekniğin en önemli sınırlılığı ise konuşmacının kişisel fikirlerine yer vermesi ve fazla zaman almasıdır. (Dömbekçi & Erişen, 2022:143-144). Öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makalelerde çoğunlukla parametrik testler ve betimsel istatistiklerden yararlanılmış, bazı makalelerde ise SPSS programından da yardım alınmıştır. Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda ortaya konan yüksek lisans tezlerinde ise çoğunlukla parametrik testler, betimsel istatistikler ve SPSS paket programından faydalanılmıştır. Sonuç olarak yapılan bu çalışmada, öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makale ve yüksek lisans tezleri çeşitli kriterlere göre incelenmiştir. Bu çalışmanın, proaktif davranışı ve türlerini açıklayacağı, öğretmenlerin proaktif davranışlar sergilemesinin okullar açısından önemini göstereceği, öğretmenlerin proaktif davranışlarda bulunmasının diğer kavramları nasıl etkilediğine değineceği ve öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda yapılacak yeni araştırmalara fikir vermesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Öneriler

Bu çalışma kapsamında araştırmacılara bazı önerilerde de bulunulabilir.

- ✓ Öğretmenlerin proaktif davranışları konusundaki makale çalışmalarının ve yüksek lisans tezlerinin sayısı daha fazla önemsenerek yeni çalışmalara ağırlık verilebilir.
- ✓ Bu konuda makale ve yüksek lisans tezi ortaya koyan üniversitelerin sayısı daha da artırılabilir. Konuyla ilgili makale ve yüksek lisans tezlerinin nitel yöntem ile ortaya konması sağlanabilir.
- ✓ İlişkisel tarama modeli haricindeki model/desenlerin de kullanılarak makale çalışmaları ve yüksek lisans tezleri ortaya konabilir.
- ✓ Ölçek haricindeki diğer veri toplama araçlarından olan anketler ve görüşme formlarının da kullanıldığı makale çalışmaları ve yüksek lisans tezleri ele alınabilir.
- ✓ Parametrik testler, betimsel istatistikler ve SPSS programının haricinde diğer veri analizi yöntemlerinden de fazlasıyla yararlanılarak bu konuyla ilgili makale çalışmaları ve yüksek lisans tezleri hazırlanabilir.
- ✓ Yüksek lisans programlarında, bu konudaki çalışmalara ağırlık verilip doktora kademesinde çalışmaların artırılmasıyla beraber kalitenin yükseltilmesi de sağlanabilir.
- ✓ Öğretmenlerin proaktif davranışları konusunda yapılacak olan yeni araştırmalar ve bu araştırmaların içerik analizleri sürecinde, başarıyı sağlayabilmek ve sağlanan bu başarıyı sürdürülebilmek adına da başlangıçtaki planlamanın iyi yapılması araştırmacılara önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akman, A. (2021). "Rehber Öğretmenlerin Algıladıkları Okul İkliminin Proaktif Davranışlarına Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Alanoğlu, M. & Karabatak, S. (2018). "Aday Öğretmenlerin Proaktif Kişilik Özellikleri İle Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi".
- Alev, S. (2019). "Okul Kültürü İle Politik Beceri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Proaktif Kişiliğin Aracılık Rolü", Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(2):455-472.
- Algam, E. (2022). "Öğretmenlerin Kolektif Sorumluluğunun Oluşmasında Okul Yöneticilerinin Proaktif Davranışlarının Rolünün İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Armenakis, A. A. & Harris, S. G. (2002). "Crafting A Change Message to Create Transformational Readiness", Journal of Organizational Change Management, 15(2):169-183.
- Aryee, S. & Chen, Z. X. (2006). "Leader-Member Exchange in A Chinese Context: Antecedents, the Mediating Role of Psychological Empowerment and Outcomes", Journal of Business Research, 59(7):793-801.
- Ashforth, B. E. & Mael, F. (1989). "Social Identity and the Organization", Academy of Management Review, 14: 20-39.
- Aslan, M.; Özer, N. & Bakır, A. A. (2009). "Okul Kültürüne İlişkin Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri: Nitel Bir Araştırma", İlköğretim Online, 8(1):268-281.

- Aslan, H. & Pektaş, V. (2017). "İlkokul, Ortaokul Ve Liselerde Görev Yapmakta Olan Öğretmenlerin Politik Beceri Düzeyleri", *Scientific Educational Studies*, 1(1):85-100.
- Ayık, A. & Ada, Ş. (2009). "İlköğretim Okullarında Oluşturulan Okul Kültürü İle Okulların Etkililiği Arasındaki İlişki", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2):429-446.
- Balcı, A.; Baltacı, A. Fidan, T. Cereci, C. & Acar, U. (2012). "Örgütsel Sosyalleşmenin, Örgütsel Özdeşleşme Ve Örgütsel Vatandaşlıkla İlişkisi: İlköğretim Okulu Yöneticileri Üzerinde Bir Araştırma", *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2):47-74.
- Baltacı, A. (2019). "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2):368-388.
- Başakcı, N. (2023). "Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Derslerde Sergilediği Proaktif Davranışların, Öğrencilerin Girişimcilik Yetkinlikleri, Akademik Başarıları Ve Tutumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana*.
- Bateman, T. S. & Crant, J. M. (1993). "The Proaktive Componet of Organization Behavior: A Measure and Correlates", *Journal of Organizational Behavior*, 14(2):103-118.
- Bayat, B. (2014). "Uygulamalı Sosyal Bilim Araştırmalarında Ölçme, Ölçekler Ve 'Likert' Ölçek Kurma Tekniği", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3):1-24.
- Bekman, M. (2022). "Halkla İlişkiler Uygulamalarında Nicel Araştırma Yöntemi: İlişkisel Tarama Modeli", *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16):238-258.
- Belschak, F. D. & Den Hartog, D. N. (2010). "Pro-Self, Prosocial and Pro-Organizational Foci of Proactive Behaviour: Differential Antecedents and Consequences", *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83(2):475-498.
- Bolino, M.; Valcea, S. & Harvey, J. (2010). "Employee, Manage Thyself: The Potentially Negative Implications of Expecting Employees to Behave Proactively", *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83(2):325-345.
- Bozbaş, Y. (2015). "Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlilik İnançları Ve Sınıf Yönetimi Beceri Algıları Arasındaki İlişki", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.
- Bozbayındır, F. & Alev, S. (2018). "Öğretmenlerin Öz Yeterlilik, Proaktif Kişilik Ve Değişime Açıklık Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2):293-311.
- Buchanan II, B. (1974). "Building Organizational Commitment: The Socialization of Managers in Work Organizations", *Administrative Science Quarterly*, 19(4):533-546.
- Can, H. (1994). *Organizasyon Ve Yönetim, Siyasal Kitabevi: Ankara*.
- Carmeli, A.; Meitar R. & Weisberg, J. (2006). "Self-Leadership Skills and Innovative Behavior at Work", *International Journal of Manpower*, 27(1):75-90.
- Cerit, Y. & Akgün, N. (2015). "Okulun Örgüt Yapısı İle Sınıf Öğretmenlerinin Proaktif Davranışları Arasındaki İlişki", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4):1789-1802.
- Conger, J. A. & Kanungo, R. N. (1988). "The Empowerment Process: Integrating Theory and Practice", *The Academy of Management Review*, 13(3):471-482.
- Covin, J. G. & Slevin, D. P. (1991). "A Conceptual Model of Entrepreneurship As Firm Behavior", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16(1):7-26.
- Çelikten, M. (2006). "Okul Kültürünün Şekillendirilmesinde Müdürün Rollerini", *Eğitim ve Bilim*, 31(140):56-61.
- De Dreu, C. K. W. (2006). "When Too Little or Too Much Hurts: Evidence For A Curvilinear Relationship Between Task Conflict and Innovation in Teams", *Journal of Management*, 32(1):83-107.
- Demir, A. H. & Arabacı, İ. B. (2021). "Sınıf Öğretmenlerinin Proaktif Kişilik Özellikleri İle Mesleğe Yönelik Tutum Ve Kariyer Geliştirme Arzuları Arasındaki İlişki", *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 12(23):1-21.
- Demir, S. (2023). "Psikolojik Güçlendirme Yaklaşımı İle Öğretmenlerin Proaktif Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2):839-854.

- DiPaola, M. F. & Hoy, W. K. (2005). "School Characteristics That Foster Organizational Citizenship Behavior", *Journal of School Leadership*, 15(4):308-326.
- Dömbekçi, H. A. & Erişen, M. A. (2022). "Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2):141-160.
- Ertürk, R. (2023). "Öğretmenlerin Proaktif Davranışları İle Yenilikçi İş Davranışları Arasındaki İlişki", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(4):2142-2159.
- Filiz, Z. (2014). "Öğretmenlerin İş Doyumu Ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23):157-172.
- Fritz, C. & Sonnentag, S. (2009). "Antecedents of Day-Level Proactive Behavior: A Look at Job Stressors and Positive Affect During The Workday", *Journal of Management*, 35(1):94-111.
- Grant, A. & Ashford, S. J. (2008). "The Dynamics of Proactivity at Work", *Research in Organizational Behavior*, 28: 3-34.
- Hatipoğlu, A. Y. (2019). "İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Psikolojik Sermaye Algıları İle Proaktif Davranış Düzeyleri Arasındaki İlişki", *Yüksek Lisans Tezi*, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Holt, D. T.; Armenakis, A. A. Feild, H. S. & Harris, S. G. (2007). "Readiness For Organizational Change: The Systematic Development of A Scale", *The Journal of Applied Behavioral Science*, 43(2):232-255.
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2010). *Eğitim Yönetimi, Teori, Araştırma Ve Uygulama* (Çev. Selahattin Turan). Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Hussain, S.; Ali, R. Khan, M. S. Ramzan, M. & Qadeer, M. Z. (2011). "Attitude of Secondary School Teachers Towards Teaching Profession", *International Journal of Academic Research*, 3(1):985-990.
- İhtiyaroğlu, N.; Kılıç, M. B. Ünsal, Y. & Fidan, M. S. (2023). "Öğretmenlerin Proaktif Kişilik Özelliklerinin Örgütsel Bağlılık Ve İş Doyumu İle İlişkisi", *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(1):77-106.
- Janssen, O. (2000). "Job Demands, Perceptions of Effort-Reward Fairness and Innovative Work Behaviour", *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 73(3):287-302.
- Kale, E. (2009). "Proaktif Kişilik Ve Kontrol Odağının, Kariyer Tatmini Ve Yenilikçi İş Davranışına Etkisi", *Journal of Tourism Theory and Research*, 5(2):144-154.
- Kalkan, H. (2019). "Resmi Ve Özel Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Proaktif Davranış Sergileme Düzeyleri İle Özyeterlik Algıları Arasındaki İlişkinin Analizi", *Yüksek Lisans Tezi*, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kantek, F. & Yeşilbaş, H. (2019). "Türkiye'deki Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme Düzeylerine Cinsiyetin Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması", *Journal of Human Sciences*, 16(1):134-142.
- Kanten, P. (2012). "İşgörenlerde İşe Adanmanın Ve Proaktif Davranışların Oluşumunda Örgütsel Güven İle Örgütsel Özdeşleşmenin Önemi", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Karababa, B.; Yılmaz, E. Kurudirek, M. A. & Kurudirek, M. İ. (2022). "Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Proaktiflik Ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(Özel Sayı 1):309-323.
- Karabatak, S. H. (2018). "Öğretmenlerin Proaktif Davranış Düzeyleri İle Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Mecmua*, (5):48-64.
- Karlı, H. O. (2018). "Kişilik Özellikleri Ve Girişimcilik Niyeti Arasındaki İlişkinin Proaktif Kişilik Boyutu Açısından İncelenmesi", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- LoGerfo, L. F. & Goddard, R. D. (2008). "Defining, Measuring and Validating Teacher and Collective Responsibility" (Eds. W. K. Hoy & M. F. DiPaola), *Improving Schools: Studies in Leadership and Culture*, pp. 73-97, Information Age Publishing, Charlotte, NC.
- Lumpkin, G. T. & Dess, G. G. (1996). "Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking it to Performance", *Academy of Management Review*, 21(1):135-172.
- Miller, D. & Friesen, P. (1978). "Archetypes of Strategy Formulation", *Management Science*, 24: 921-933.

- Moberg, K.; Stenberg, E. & Vestergaard, L. (2012). *Impact of Entrepreneurship Education in Denmark-2012*, The Danish Foundation For Entrepreneurship–Young Enterprise, Odense, Denmark.
- OECD. (2006). *Demand-Sensitive Schooling, Evidence and Issues*, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD).
- Oruç, E. (2015). “Pozitif Psikolojik Sermayenin Politik Davranışlara Etkisi: Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özdemir, S. (2019). “Proaktif Kişiliğin Kariyer Uyum Yeteneğine Etkisinde Kendini Yetiştirmenin Rolü”, *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırma Dergisi*, 12(18):507-526.
- Özdemir, T.; Akgün, N. Yıldız, K. & Cerit, Y. (2018). “Öğretmenlerin Örgütsel Özdeşleşme İle Proaktif Davranış Sergileme Düzeyleri Arasındaki İlişki”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(78):108-118.
- Parker, S. K.; Bindl, U. K. & Strauss, K. (2010). “Making Things Happen: A Model of Proactive Motivation”, *Journal of Management*, 36(4):827-856.
- Patterson, J. M. (2012). “Collective Impact: A Case Study in Collaboration at A Teacher Developed School”, *Doctoral Dissertation*, Education University of California, Los Angeles.
- Rowan, B. (2002). “Teachers’ Work and Instructional Management: Alternative Views of the Task of Teaching” (Eds. W. K. Hoy & C. Miskel), *Theory and Research in Educational Administration*, pp. 129-150, Information Age Publishing, Charlotte, NC.
- Sak, R.; Sak, İ. T. Ş. Şendil, Ç. Ö. & Nas, E. (2021). “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1):227-256.
- Searle, R. H. & Skinner, D. (2011). *Trust and Human Resource Management*, Edward Elgar Publishing, UK.
- Somech, A. & Wenderow, M. (2006). “The Impact of Participative and Directive Leadership on Teachers’ Performance: The Intervening Effects of Job Structuring, Decision Domain and Leader-Member Exchange”, *Educational Administration Quarterly*, 42(5):746-772.
- Tompkins, P. K. & Cheney, G. (1985) “Communication and Unobtrusive Control in Contemporary Organizations” (Eds. R. D. McPhee & P. K. Tompkins), *Organizational Communication: Traditional Themes and New Directions*, pp. 179-210, Beverly Hills, Sage, CA.
- Tompkins, P. K. & Cheney, G. (1987). “Coming to Terms With Organizational Identification and Commitment”, *Central States Speech Journal*, 38(1):1-15.
- Tösten, R. (2015). “Öğretmenlerin Pozitif Psikolojik Sermayelerine İlişkin Algılarının İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Türnüklü, A. (2001). “Eğitim Bilim Alanında Aynı Araştırma Sorusunu Yanıtlamak İçin Farklı Araştırma Tekniklerinin Birlikte Kullanılması”, *Eğitim ve Bilim*, 26(120).
- Wu, H. C. (2012). “Collective Responsibility, Academic Optimism and Student Achievement in Taiwan Elementary Schools”. The Ohio State University, USA.